

FAKTAARK

Steinalteret på Dyste

På gården Dyste på Østre Toten, like øst for hovedbygningene står et steinalter. Alteret står fremdeles på sin opprinnelige plass, som var i den gamle stavkirken på Dyste.

Alteret på Dyste etter restaurering i 2016. Foto: Terje Berner.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har i denne sammenheng et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

Riksantikvaren
Postboks 8196 Dep
0034 Oslo
Tlf 22 94 04 00
E-post: postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

HISTORIKK

Stavkirken på Dyste ble første gang omtalt i et diplom fra 1381, men man regner med at den kan ha blitt oppført så tidlig som på 1100-tallet. Kirken var i bruk til reformasjonen, men da var det slutt. Kirken forfalt, og på slutten av 1700-tallet – nærmere bestemt i 1784, ble restene etter den revet. I følge tradisjonen skal det ikke ha vært slutt med dette; materialene fra stavkirken ble endog brukt som brensel! Dette var selvsagt også den gang ganske uhørt, og den påfølgende vinters sprengkulde ble tilskrevet denne hendelsen.

Men alteret, som er av stein, ble stående og har siden stått på sin opprinnelige plass. Det ble etter

hvert reist et beskyttende hus over alteret – noe som av og til har blitt forvekslet med en 'tømmerkirke'. Huset rommet også kirkekunst fra stavkirken, både skulpturer, bilder og annet interiør.

Alteret er opprinnelig murt opp av kvaderstein i kalkmørtel. På toppen ligger alterplaten – en massiv helle i samme kalkstein som resten av alteret. På toppen finner vi et relikviegjemme. Vi vet ikke hva dette har inneholdt, men skikken i middelalderen var at man der oppbevarte relikvier som var knyttet til den enkelte kirkes skytshelgen. Kanskje var det Maria eller Johannes, som ennå er bevart som treskulpturer.

Skulpturene av Maria og Johannes fra Dyste. Skulpturene i dag er på Kulturhistorisk museum. Foto: © 2016 Kulturhistorisk museum, UiO / CC BY-SA 4.0

Selve kirken vet vi lite om, men arkeologiske undersøkelser i forbindelse med tiltak på gården har gitt funn av skjeletter som indikerer begravelser både inne i kirken og på kirkegården.

TILSTAND OG TILTAK

I årenes løp har alteret blitt reparert flere ganger, og metoder og materialer har vært de til en hver tid gjeldene løsninger. De siste reparasjonene er, som det meste av murreparasjoner på 1900-tallet, utført med sement/betong. De harde materialene har ikke vært heldige for murverket, og sammen med vann og tidens tann medvirket dette til at alteret på 2000-tallet var i dårlig forfatning.

I 2015 ble det gjort en tilstandsanalyse og sommeren 2016 ble alteret tatt ned, rettet opp og gjenoppmurt med kalkmørtel.

Den bevarte kirkekunsten er også en viktig kilde til kunnskap. Det som finnes, er oppbevart på Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo. Spesielt skulpturene av Maria og Johannes er enestående representanter for norsk middelalderskulptur.

Dyste er i dag et kjent og mye benyttet pilgrimsmål. Det går organiserte og guidete vandringer forbi, og Olsok markeres alltid med messe på Dyste.

Steinalteret på Dyste under restaurering. Her ser vi murmester Terje Berner og Nils Kristian Høien Nielsen i arbeid. Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren.